

НОВА УКРАЇНА У ПОВОЄННОМУ СВІТІ

Микола СУНГУРОВСЬКИЙ,

Директор військових програм Центру Разумкова

Повномасштабна війна *росії* проти України суттєво змінила картину світу та зумовить тектонічні зсуви у сприйнятті безпеки, а також відповідні зміни механізмів її забезпечення, реагування на кризи різного походження та їх врегулювання. Дедалі більше усвідомлюється (на жаль, низькими темпами та не до всіх), що «нормальність», до якої Кремль намагається призвичаїти світ, не має нічого спільного з нормами міжнародного права і з реальним станом справ загалом.

З кремлівського режиму (в широкому сенсі) скинута маска, під якою ховається реальне обличчя Путіна – міжнародного терориста, вбивці, гвалтівника, мародера, брехуна, – уособлюючи все те, на що отримали індульгенцію збройні сили РФ на території України, а також особи, що визначають і реалізують внутрішню та зовнішню політику *росії*. Саме таке обличчя сподіваються зберегти окремі західні політики?

Міжнародна миролюбна спільнота з метою запобігання повторенню жахів війни і зламу системи міжнародного права має домогтися реформування і зміцнення системи безпеки як на глобальному, так і на регіональному рівнях. Якщо ж структури, що відповідають за реалізацію механізмів забезпечення безпеки, з певних причин не готові або не погоджуються на зміни чи зволікають з їх запровадженням, то громадськість має знайти способи усунення персональних причин цього та примушення до реформ – через вибори, протестні акції, критику у ЗМІ тощо.

Війна підвела межу під казкою про братерські український і російський народи, про можливість їх мирного співіснування, викрила ворожу налаштованість проти України (і всієї демократичної спільноти) російської політичної «еліти»¹ та потужно зомбованого суспільства. Вона наклала негативний (подекуди руйнівний) відбиток на економічні та культурні україно-російські зв'язки, прирікає Україну на багато років наперед на відчуття постійної загрози її безпеці від північно-східної сусідки. Це зумовлює необхідність докорінної зміни в поглядах на структуру й організацію економічного та безпекового секторів України, які не за власної волі приречені на суттєву милітаризацію.

ПЕРЕБІГ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАВЕРШЕННЯ ВІЙНИ

Результати та терміни завершення війни залежатимуть від співвідношення темпів виснаження ресурсів України та *росії*:

військових, політичних, економічних, людських, моральних. Так, втрати військових, економічних і людських ресурсів є величезними з обох сторін². У *росії* відбувається – і мірою запровадження повномасштабного ембарго на експорт нафти та золота відбуватиметься

¹ Див., наприклад, перебіг і результати ювілейної XXX Асамблеї Ради з питань зовнішньої і оборонної політики (СВОП) *росії* від 14-15 травня 2022р. Організація вважається майданчиком для обговорення думок представниками найкращих інтелектуальних російських та іноземних центрів з питань зовнішньої і безпекової політики. Під час Асамблеї висловлювалися думки представників з таборів як критиків існуючого режиму (мірою дозволеного), так і затятих прихильників імперського курсу. При цьому в питаннях зовнішньополітичних пріоритетів *росії* та її політики стосовно України представники обох таборів виявилися переважно єдиними, тобто агресивними. Див.: После специальной операции: Россия на новом этапе развития, 6 июня.2022г., http://svop.ru/проекты/ассамблея_своп/42184/#more-42184.

² «Якщо обидві сторони збережуть свою волю, то економічна стійкість, вірогідно, визначатиме кінцевий результат». Див.: Robert B.Zoellick, «How the G-7 can tip the scales toward Ukraine». – The Washington Post, 26 June 2022, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/06/26/g7-bavaria-meeting-economic-help-ukraine>.

дедалі більшими темпами – виснаження військових, фінансових та економічних ресурсів, коли головними джерелами їх поповнення стають використання лазівок у санкційних режимах, узаконена контрабанда та перелаштування економіки на воєнні рейки. Водночас, Україна отримала досить потужні джерела поповнення цих ресурсів – завдяки військово-технічній, фінансовій, гуманітарній допомозі західних країн і союзів, які зрештою зрозуміли, що ця війна стосується майбутнього не лише України, але й їх власного.

До того ж, якщо в Україні моральний дух війська, суспільна солідарність і рішучість перемогти у війні зростають, то в Росії відбуваються зворотні процеси. Спостерігаються зростаючі розбіжності у верхівці путінського режиму. Зростає невдоволення всередині російського суспільства, яке поки що вдається каналізувати у ворожі настрої проти України та Заходу. Набирають обертів і розширюються санкції, наслідки яких неминуче вплинуть на зниження соціально-економічної і політичної стійкості Росії, виникнення та поширення протестних рухів, спрямованих на руйнування існуючого режиму. Це не означає появи в Росії влади, миролюбної до України, але сприятиме принаймні тимчасовому зниженню смертоносного російського тиску.

До завершення війни Україна матиме справи з існуючим кремлівським режимом, який вперто не бажає визнавати свого стратегічного програшу – намагаючись відкусити якомога більший шматок української території, продовжуючи підступну практику ракетних обстрілів мирного населення (які є нічим іншим, як актами державного тероризму з метою примусу України до капітуляції), а також висуваючи до Заходу божевільні вимоги з визнання могутності Росії. Це свідчить про те, що завершення війни переговорним шляхом – за умов, коли позиції України та Росії є не лише протилежними, але й непримиренними, – виглядає неможливим. Припинення вогню означатиме не завершення війни, а заморожування конфлікту, відтягування в часі ескалації агресії Росії. Проте, на жаль, ще доводиться чути заклики до збереження обличчя Путіна, пропозиції не дратувати та не провокувати

його до ескалації агресії тощо. Ці заклики лунають переважно з табору тих, хто не хоче сприйняти той факт, що:

- ✓ дивіденди від завершення холодної війни добігли кінця;
- ✓ запровадження «суто комерційних проєктів» з Росією розглядається Путіним як затулювання «зашморгу залежності» на шії Європи та один із способів розширення експорту до західних країн політичної корупції;
- ✓ умовляння агресора в обличчі Путіна, поступливість у виконанні забаганок кремлівського очільника лише розпалюють його апетит і підбурюють його агресивність;
- ✓ Росія виявилася не такою страшною, якою вона сама себе позиціонувала у світі, що Україна довела на власному прикладі: «жести доброї волі» Кремля у вигляді втечі російських військ з північних областей України та з острова Зміїний, визволення населених пунктів у Харківській і Херсонській областях тощо, набувають характеру необоротного процесу – аж до повного відновлення територіальної цілісності України.

У західних країнах замість великих сумнівів у здатності України протистояти більш потужній сусідці відбувається усвідомлення необхідності спільного, потужного протистояння Путіну, для якого непримиренними ворогами є не лише Україна (як «антиросія»), але й вся західна демократія, побудована на принципах верховенства права – як антипод «суверенної демократії» у Росії. За цих умов поразка України означала б поширення зони «справедливих російських інтересів» на Європу, весь вільний, демократичний світ.

Розуміння цього проявляється у зростаючій допомозі Україні з боку західних країн, у створенні дедалі ширшої коаліції країн, що вважають за необхідне потужну підтримку України зброєю, фінансами, гуманітарною допомогою разом із розширенням і запровадженням дедалі більш жорстких санкцій

до росії³. Потужним імпульсом у розширення підтримки України в її справедливій війні з росією стали саміти ЄС, G7 і НАТО. На кожному з цих заходів лідери держав-членів висловили готовність розширити військову, фінансову та гуманітарну допомогу Україні, надавати її до повної перемоги над росією, а також подовжити та розширити санкції проти росії, спрямовані на завдання потужного удару по її економіці, фінансовому сектору та оборонно-промислового комплексу⁴.

Водночас подекуди спостерігається нерішучість окремих країн у наданні Україні великих обсягів озброєнь (особливо важких). Це викликано здебільшого їх невпевненістю в перемозі України над більш потужною росією, невизначеністю статусу повоєнної росії, з якою доведеться мати справи після завершення війни, а також побоюванням ціни, яку потрібно сплатити за перемогу (наслідків кризових явищ в економіці, енергетиці, у сфері продовольчої безпеки, міграційних хвиль тощо). З огляду на це існують два головні сценарії завершення війни, навколо яких відбуваються палкі дискусії (врізка «Сценарії завершення війни», с.&&).

Наведені сценарії можуть зазнати певних коригувань залежно від ситуації на фронті, балансу сил і подій на міжнародній арені. Зокрема, опція розпаду росії може зачіпати інтереси інших країн, особливо Індотихоокеанського регіону. Здається, Китай досі остаточно не визначився з пріоритетами стосовно росії: чи надалі обережно підтримувати її та використовувати як подразник і певний засіб тестування поведінки США; чи – у випадку появи ознак остаточного ослаблення росії і початку відцентрових процесів – скористатися можливістю та

відновити «історичну справедливість», анексувавши території Сибіру та Далекого Сходу. Проте, посилення Китаю за рахунок придбання нових, багатих на сировину територій та отримання практично повного контролю над усім східним материковим узбережжям Тихого океану призведе до дисбалансу сил, створить суттєві виклики і явно не відповідатиме інтересам США, Японії, Індії, Австралії та інших держав Південно-Східної Азії. З огляду на це формула «повної поразки» росії може зазнавати змін, залежно від динаміки балансу сил у згаданому та інших регіонах Великої Євразії.

З іншого боку, такі процеси можуть значною мірою вплинути на кінцеві результати російсько-української війни. З одного боку, Китай має певні можливості впливати на поведінку росії та її позицію стосовно умов завершення війни. З іншого боку, за умов повної залежності України від західної допомоги, США та окремі країни Старої Європи за рахунок дозованого постачання озброєнь і пом'якшення санкцій проти росії здатні вплинути на спроможність України з досягнення «повної перемоги», запобігши таким чином розпаду росії (ефект т.зв. «регульованої перемоги»).

УРОКИ ВІЙНИ

Проміжні результати та очікувані наслідки російсько-української війни дають можливість винести важливі уроки.

✓ Війна росії проти України, порушення нею засад міжнародного права, її зневага до позицій, миролюбних закликів, попереджень інших держав і міжнародних організацій остаточно висвітлили імперську, загарбницьку

³ «Підтримувати Україну в цей час – це не просто правильно. У наших життєво важливих національних інтересах забезпечити мирну та стабільну Європу та дати зрозуміти, що сила не означає правоти. Якщо росія не заплатить високу ціну за свої дії, вона надішле сигнал іншим потенційним агресорам, що вони теж можуть захопити територію та підпорядкувати собі країни. Це загрожуватиме виживанню інших миролюбних демократій. І це може означати кінець заснованого на правах міжнародного порядку та відкрити двері до агресії будь-де з катастрофічними наслідками по всьому світу». Див.: President Biden: What America Will and Will Not Do in Ukraine. – *The New York Times*, 31 May 2022, <https://www.nytimes.com/2022/05/31/opinion/biden-ukraine-strategy.html>; На зустрічі Рамштайн-3 оголосили нову зброю для України. – DW, 15 червня 2022р., <https://www.dw.com/uk/na-zustrichi-ramshtain-3-oholosyly-novu-zbroiu-dlia-ukrainy/a-62146092>.

⁴ Див.: European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations, 23 June 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022>; G7 Statement on Support for Ukraine, 27 June 2022, <https://www.g7germany.de/resource/blob/974430/2057196/4628490eda0863e429c30136ec180feb/2022-06-27-g7-erklarung-ukraine-data.pdf?download=1>; Annex to G7 Statement on Support for Ukraine, 27 June 2022, <https://www.g7germany.de/resource/blob/974430/2057220/ac6c994a7ef633b6f9e8af24820aaa6f/2022-06-27-g7-erklarung-ukraine-annex-data.pdf?download=1>; Fact sheet: The United States and G7 to Take Further Action to Support Ukraine and Hold the Russian Federation Accountable, 27 June 2022, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/06/27/fact-sheet-the-united-states-and-g7-to-take-further-action-to-support-ukraine-and-hold-the-russian-federation-accountable>; Прошавай, радянська зброе: що у новому пакеті НАТО для України. – DW, 29 червня 2022р., <https://www.dw.com/uk/shcho-u-novomu-paketi-nato-dlya-ukrainy/a-62308543>.

СЦЕНАРІЙ ЗАВЕРШЕННЯ ВІЙНИ

1. Витиснення російських військ до межі розмежування станом на 23 лютого 2022р., після чого сторони починають переговори про укладення договору, який має передбачати надання Україні гарантій безпеки, а також врегулювання «спірних питань» Донбасу і Криму.

Такий сценарій наче знаходить підтримку як в окремих політичних колах західних країн (Німеччини, Франції, Італії, маргінальної частини Республіканської партії США), так і, на жаль, з боку окремих представників Офісу Президента України*.

При цьому, по-перше, немає впевненості у згоді *росії* обговорювати питання ОРДЛО та, особливо, Криму за умов, коли вони фактично перебувають під її контролем. По-друге, попри запевнення представників Офісу Президента в готовності провідних країн Заходу надати Україні гарантії безпеки, насправді йдеться про їх готовність обговорити ці питання, причому однозначно не торкаючись воєнних гарантій, окрім надання допомоги озброєннями. Очевидними підтвердженнями цього є, наприклад, відмова закрити небо над Україною та забезпечити розблокування українських портів у Чорному морі.

Переговорним шляхом, імовірно, можливо домогтися тимчасової поступливості *росії* з окремих, не критичних для неї питань в обмін на пом'якшення або скасування частини санкцій. Проте фактично це буде домовленістю про заморожування конфлікту, оскільки в самій *росії* такий результат буде подано як капітуляція Заходу і стимулюватиме *росію* мірою поповнення сил і ресурсів до поновлення

*Широко розрекламований Договір про гарантії безпеки Україні, над текстом якого активно працює очільник Офісу Президента А.Єрмак разом з колишнім Генеральним секретарем НАТО Андерсом Фог Расмуссеном, передбачає, фактично, досягнення недосяжного консенсусу між Україною і *росією*. Насправді це виглядає як свідоме просування російського нарративу з метою, по-перше, уникнення капітуляції *росії*, започаткування процесів скасування санкцій, втягування України та її партнерів у безплідні переговори в намаганні виторгувати для себе певні здобутки, а по-друге – переведення в юридично-бюрократичну площину вже фактично погоджених і налагоджених західними партнерами процесів надання Україні допомоги озброєннями, замість удосконалення, реалізації і прискорення цих процесів.

агресії, використовуючи ОРДЛО і Крим як плацдарм для наступу.

Справжньою гарантією безпеки, принаймні для України та східноєвропейських країн, є остаточне позбавлення кремлівського режиму (як діючого, так і майбутнього) можливостей для агресії.

2. Повне відновлення територіальної цілісності України та капітуляція *росії*, що передбачає:

- ✓ **успішний контрнаступ Збройних Сил України з використанням отриманої західної військово-технічної допомоги та відновлення кордонів станом на 1991р.;**
- ✓ **репарації *росією* за завдану Україні шкоду;**
- ✓ **змушення *росії* погодитися на відведення певних видів її важких озброєнь за Урал (як це було за часів її участі в Договорі про звичайні збройні сили в Європі);**
- ✓ **укладення відповідного юридично зобов'язуючого документа з визначенням умов демаркації кордонів, зобов'язань *росії* із зазначених вище питань, механізмів верифікації їх дотримання і відповідальності за їх порушення.**

Сценарій повної поразки *росії* і позбавлення її можливостей для розв'язання агресії проти її сусідів відбиває погляди політичних кіл, що визначають політику більшості західних країн (зокрема, США, Великої Британії, Канади, Польщі, країн Балтії та ін.), а також відповідає настроям патріотично налаштованої більшості Українського суспільства.

сутність політики рф, підтвердили той факт, що стосовно *росії* норми права не працюють.

✓ Надання зеленого світла економічному співробітництву з авторитарними державами (Китай, *росія*) без огляду на питання безпеки, розширення «суто комерційних» проектів з компаніями цих держав сприяє поширенню останніми експорту політичної корупції, економічної і політичної залежності від них.

✓ Спроби налагодження конструктивних відносин з *росією* з боку, зокрема США («розморозка» за часів Дж.Буша-старшого

та «перезавантаження» за часів Дж.Буша-молодшого), Німеччини («економічна модернізація» за часів Г.Шрьодера та А.Меркель), Франції (за часів Ф.Міттерана, Ж.Ширака та на початку каденції Н.Саркозі), не бажаючи звертати увагу на імперську сутність кремлівських режимів (за всіх часів), а також успішна інтеграція *росії* не без їх допомоги у світову економіку сприяли її економічному зростанню, зміцненню стійкості, поширенню і посиленню політичного впливу на міжнародній арені та на безпекову ситуацію у світі (в усіх аспектах) шляхом, зокрема штучного створення проблем і кризових явищ, пропонуючи

при цьому власні послуги з їх розв'язання. Апогеєм усього цього стали війна з Грузією (2008р.), початок війни з Україною (2014р.), яка перетворилася на відкриту агресію 24 лютого 2022р.

✓ Гібридність міжнародних конфліктів і криз характеризується появою нетрадиційних видів зброї: енергоресурси, політична корупція, агресивна пропаганда, до яких останнім часом додалося продовольство. Застосування цієї зброї державою-агресором характеризує її як підлого, підступного, жорстокого актора. Головними напрямками використання цих видів зброї *росією* наразі є: тиск на Захід через намагання зганьбити його (волаючи до пам'яті країн Азії і Африки про їх колоніальне минуле, до несприйняття нерівності між країнами Півночі та Півдня, поширюючи фейки про походження *COVID-19* і несправедливий розподіл вакцин проти нього); підрич єдності Європи шляхом поглиблення енергетичної кризи та посилення невдоволення населення європейських країн напередодні та під час зимового періоду; посилення навантаження, зниження стійкості країн ЄС, відволікання їх уваги від війни в Україні через вимушене реагування на міграційні хвилі, спровоковані браком зерна, поставки якого з портів України заблоковані самою *росією*; зміцнення власних позицій на міжнародній арені через протиставлення *росії* «загниваючому» Заходу; пом'якшення наслідків санкцій через неприєднання до них окремих країн, шляхом запровадження «сірих» і контрабандних схем; ослаблення економічного потенціалу України, блокування її від західної допомоги.

Крім того, війна виявила серйозні проблеми в системах глобальної і регіональної безпеки.

✓ Практика використання права вето в Раді Безпеки (РБ) ООН гальмує, а в гіршому випадку унеможливує ухвалення рішень про врегулювання конфліктів, що зачіпають інтереси постійних членів РБ. Неприпустимим є те, що у випадку російсько-української війни *росія* – постійний член РБ є визнаним агресором, який застосовує право вето на рішення, пов'язані з розв'язанням цього конфлікту. Це суперечить здоровому глузду і вимагає негайного реформування ООН.

✓ Система безпеки ООН не продемонструвала достатньої політичної волі та наявності механізмів примушення до ефективного розв'язання конфліктів, дотримання міжнародних норм і взятих зобов'язань. З арсеналу РБ ООН зникли операції з примушення до миру (через брак політичної волі, фінансових і військово-технічних ресурсів). Замість цього практикуються більш м'які засоби: операції з миробудування та операції з підтримання миру (т.зв. операції згідно з главами VI+ або VII-). Намагання ООН та інших безпекових організацій уникати проблем призводить до їх поглиблення замість розв'язання. Надання пріоритету політичному врегулюванню збройних конфліктів призводить до їх заморожування з наступною ескалацією. Яскравим прикладом є заморожування конфлікту на Донбасі, який після накопичення *росією* потрібних сил і засобів переріс у повномасштабну агресію проти України. Подібне могло статися в Молдові (Придністров'я) і Грузії (Абхазія і Південна Осетія).

✓ У намаганні зміцнити політичну солідарність членів союзів (ЄС, НАТО), забезпечення їх єдності перетворюється із неодмінної передумови, засобу досягнення головних цілей на самоціль, спотворюючи пріоритети діяльності цих організацій, погіршуючи оперативність ухвалення і реалізацію рішень, знижуючи рішучість та ефективність дій (приклад: брак ефективної реакції ЄС на шантаж Угорщини під час ухвалення шостого пакета санкцій проти *росії*, адекватної і своєчасної відповіді НАТО на вимоги Туреччини з приводу надання Фінляндії і Швеції членства в Альянсі).

✓ Початкова фаза війни *росії* проти України, висування нею ультиматуму НАТО, її наступний ядерний шантаж США та європейських країн засвідчили необхідність присутності в арсеналі систем колективної безпеки засобів завчасного виявлення ризиків, запобігання загрозам, адекватного, ефективного реагування на погрози та безпосередню агресію. Відповідь на це дав саміт НАТО, який 29 червня ухвалив нову Стратегічну концепцію НАТО, де пріоритетами визначені: розвиток систем розвідки, аналізу загроз, раннього попередження; розвиток спроможностей застосування сил в усіх

просторах; завчасна передова присутність потужних сил (у т.ч. ядерних), готових до негайного застосування; розвиток глобального партнерства⁵.

✓ Уроком для України є те, що проблема не лише в неготовності НАТО надати їй потрібну допомогу: разом із закликом до країн-членів про надання Україні допомоги, Альянс намагається зберегти образ миролюбного союзу, який докладає всіх зусиль для уникнення прямого конфлікту з ядерною державою. Справжня проблема України в тому, що вона виявилася поза рамками Альянсу, а з початком війни практично припинила активну діяльність з набуття членства в ньому, замість чого Офіс Президента надав перевагу підготовці утопічного Договору про гарантії безпеки та пошуку шляхів створення «альтернативного НАТО»⁶. Водночас зусилля були зосереджені на отриманні Україною статусу кандидата в члени ЄС. Проте, апелювати з питань поставок європейськими країнами озброєнь Україні доречніше було б саме до ЄС, оскільки вони регулюються його законодавством, а не позицією керівництва НАТО⁷.

ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОЧІКУВАНІ НАСЛІДКИ

Війна в Україні сколихнула доленосні глобальні процеси, зумовила зростання невизначеності, непередбачуваності та, відповідно, нервозності поведінки окремих гравців. Значно ускладнилися прогнозування майбутнього, визначення стратегічних і тактичних пріоритетів, координація поточної взаємодії країн у рамках спільних дій з подолання кризових явищ.

Суттєвим чинником, що впливає на світову економіку та безпеку, виявилися безпрецедентні санкції проти *росії*, які, посиливши наслідки епідемії *COVID-19*, зумовили потребу перегляду коопераційних зв'язків, зміни та ускладнення торговельних ланцюжків, кризові явища у глобальній економіці, в її окремих сегментах, практично в усіх регіонах

світу, в рамках глобальних і регіональних союзів. Загострення кризових явищ викликає неоднозначні очікування змін у структурі світової економіки та систем безпеки. З іншого боку, зміни, що відбуваються, значною мірою ускладнюють логістику реалізації санкцій і контролю над їх дотриманням, чим намагається скористатися держава-агресор.

Відбувається помітне падіння цінності гарантій безпеки. Самим гарантам – країнам-лідерам і згуртованим навколо них альянсам – треба буде довести свою стійкість і захищеність від потрясінь та актів агресії. В умовах кризових явищ в економіці (інфляція, енергетична криза, брак продовольства, криза заборгованості тощо) набирає обертів ерозія політичної солідарності. За таких умов вибудувати дієві колективні стратегії і політики стає дедалі складніше. Проте, це не є нерозв'язуваною проблемою, доказом чого стали саміти ЄС, G7, НАТО, під час яких вдалося подолати незгоду з певних питань окремих учасників та ухвалити дієві рішення – стосовно як України, так і стосовно боротьби з кризовими явищами й перспектив розвитку.

Війна висвітлила проблемні питання стосовно ефективності наявних економічних і безпекових союзів. Головними з проблем є, мабуть, помилки в оцінці ризиків, неспроможність запобігти кризовим явищам і запізнення в реагуванні на них. На цьому тлі лунають апокаліптичні висновки про кінець глобалізації, завершення епохи крупних союзів і перехід ініціативи до мережевих структур у вигляді автономних регіональних і субрегіональних союзів, альянсів, коаліцій. Проте, за умов відсутності переконливих доказів ефективності нових утворень, але за наявності тенденцій, спрямованих на пошук способів домогтися внутрішньої солідарності і стійкості, процес розвиватиметься, скоріше, кількома паралельними шляхами: реформування наявних економічних і безпекових інститутів; формування всередині них більш стійких субрегіональних структур

⁵ NATO 2022 Strategic Concept, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf.

⁶ Україна в Стамбулі висунула пропозиції щодо закінчення війни. Що в них? – BBC News. Україна, 29 березня 2022р., <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60908356>.

⁷ Зокрема, Спільна позиція Ради ЄС 2008/944/СЗБП від 8 грудня 2008р. про визначення спільних правил контролю над експортом товарів і технологій військового призначення, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-08#Text. Докладніше про співробітництво ЄС з Україною у безпековій сфері див.: Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. Аналітична доповідь Центру Разумкова, 2021р.

і гнучких ситуаційних коаліцій; розвиток міжрегіональних і глобальних партнерств. Причому рухи в цих напрямках уже почалися в таборах як демократичних, так і авторитарних країн, за рахунок чого суперництво між ними вийде на більш високий рівень і набудуть нових рис.

Повільно, але все ж таки долається інерція у сприйнятті іншими країнами *росії*: від корисного економічного партнера та неодмінної складової міжнародної системи безпеки до злісного та підступного порушника міжнародного права в усіх його аспектах, джерела небезпеки, міжнародного терориста, відносини з яким є токсичними та загрожують власній репутації. Водночас володіння цим суб'єктом, з одного боку, потрібними для існування та розвитку значними обсягами ресурсів, а з іншого — потужним арсеналом знищення усього живого (ядерною зброєю) змушує світових гравців до дуже виваженої політики стосовно *росії*. Це безпосередньо впливає на стратегію перемоги над *росією* (стосовно чого в таборі демократичних країн сформувався певний консенсус, сформульований в документах самітів ЄС, G7, НАТО), на тривалість війни та на уяву про майбутнє України та *росії*. Така стратегія у загальних рисах може виглядати наступним чином:

- ✓ за умов своєчасного надання Заходом усіх потрібних озброєнь Україна домагається *повної* перемоги (врізка «*Сценарії завершення війни*») над *росією*; у найкращому випадку війна може завершитися до кінця 2022р. — бажаний для всіх варіант; за умов дозованих поставок озброєнь вона може розтягнутися на роки — небажаний варіант;
- ✓ подовження санкційного тиску з метою позбавлення *росії* спроможностей відновити агресію, чи загрозувати агресією будь-кому;
- ✓ відбудова (перебудова) України за участю зацікавлених партнерів, зміцнення її сектору безпеки до рівня, що забезпечує захищеність і стійкість;
- ✓ зумовлені воєнною поразкою і впливом санкцій внутрішні процеси в *росії* можуть

призвести до її часткового або повного переформатування, що докорінним чином має змінити ставлення до неї у світі.

На гідне місце в оновленому світовому порядку, у глобальних і регіональних економічних і безпекових системах Україна може розраховувати лише у випадку її *повної* перемоги над *росією*. За умов замороження конфлікту вона сприйматиметься як країна-жертва, а не як повноправний суб'єкт. При цьому після перемоги буде багато бажаних долучитися до табору переможців (яких насправді багато і без яких перемога була б неможливою). Натомість у випадку «недоперемоги» вся відповідальність буде покладена на Україну, бо, зрештою, це буде її рішенням, до якого її ніхто не примушував⁸.

ПОШУК УКРАЇНОЮ СВОГО МІСЦЯ У ПОВОЄННОМУ СВІТОУСТРОЇ

Здобуття Україною певного місця у новому світі може відбуватися двома шляхами:

- ✓ можна пливти за течією, посилатися на руйнівні наслідки війни, об'єктивні та суб'єктивні обмеження, розраховуючи, що партнери допоможуть Україні вирватися з прірви, в якій вона опинилася внаслідок війни (умовний «План Маршалла»), і згодом самі визначать її місце у глобальному та регіональному порядку денному. Але, по-перше, це місце може виявитися зовсім не тим (або не зовсім тим), про яке мріють українці, а по-друге — у цьому випадку Україна розглядатиметься навіть її найближчими партнерами як об'єкт у процесах, що відбуваються, а не рівноправний суб'єкт, що бере участь у визначенні їх перебігу;
- ✓ Україна сама визначає візію свого майбутнього, цілі (кінцеві і проміжні результати), що забезпечують досягнення бажаного стану, алгоритм дій (взаємопов'язані плани, програми) досягнення цілей, реалістично оцінює власні ресурси та, за потреби, потенційні і досяжні їх зовнішні джерела, ретельно аналізує ризики, що можуть завадити реалізації планів і потрібні засоби з їх усунення чи мінімізації — без усього

⁸ «США підтримають усі рішення України для закінчення війни». Див.: Secretary Antony J. Blinken With Chuck Todd of NBC's Meet the Press, 3 April 2022, <https://www.state.gov/secretary-antony-j-blinken-with-chuck-todd-of-nbcs-meet-the-press-3>.

цього візія майбутнього може виявитися не більше, ніж утопією. Такий підхід характеризує позицію цілеспрямованого суб'єкта, приреченого на важку працю, але гідного поваги (або принаймні уваги) з боку як партнерів, так і конкурентів і ворогів.

Хочеться сподіватися, що Україна - переможниця у війні з *росією* обере саме другий шлях. Але для цього українська влада має позбутися зазіхань на лаври переможця і провідну роль у просуванні України цим шляхом. Її роль — ефективний менеджмент, мотивація, стимулювання та організація спільних дій. До процесу стратегічного планування мають бути залучені — без оглядки на партійну належність — найкращі експерти з аналізу та синтезу складних систем, фахівці в конкретних предметних галузях, провідні представники приватного бізнесу, не виключаючи олігархів, які усвідомили неминучість зникнення цієї категорії із політичного життя України. Мають бути залучені провідні іноземні експерти — не побоючись звинувачень у зовнішньому управлінні, оскільки насправді така участь є не зовнішнім управлінням, а вмінням залучати зовнішні ресурси (інтелектуальний потенціал є одним із найважливіших видів ресурсів).

У цьому випадку найбільш бажаним — але з огляду на реальні здібності діючої української влади, дуже проблемним — є внесення умовного «Плану Маршалла» до складу національної стратегії розвитку, а не навпаки. В ідеалі цей «План» має стати засобом чітко контрольованого фінансового супроводу національної стратегії і програм її реалізації. Обмежувальним чинником тут може стати те, що держава відчуває суттєвий брак власних коштів, що може позначитися на її ролі у формуванні плану допомоги Україні. Це обмеження може бути (принаймні частково) компенсоване наявністю сильної політичної волі, якісної дипломатії, збереженням суспільної солідарності, забезпеченням концентрації і вмілої координації зусиль громадянського суспільства та його жагою до кращого майбутнього як мотивуючого чинника кропіткої праці.

За умов навіть повної перемоги над *росією* вона тривалий час залишатиметься загрозою для України — принаймні до моменту

її переформатування (розпаду до рівня самостійних державних утворень). Це зумовлює потребу мілітаризації економіки та суттєвого зміцнення сектору безпеки. Локомотивом розвитку економіки цей період може стати оборонна промисловість, орієнтована на виробництво (самостійно або/та в кооперації з іноземними компаніями) якнайширшого спектра озброєнь. Поступово це дасть Україні можливість не лише забезпечити всім необхідним Збройні Сили України, але й посісти гідне місце на світових ринках озброєнь та отримувати відповідний зиск від їх експорту. Для спрощення цього процесу сектор безпеки України має бути повністю переведений на стандарти НАТО, що передбачає зокрема високий рівень стандартизації та уніфікації продукції військового призначення та подвійного використання.

Ситуація у світі складається таким чином, що до справжнього миру ще далеко. За цих умов і для США та Європи, і для України доцільними були б практичне використання спільно набутих навичок протистояння потужному агресору та побудова надійного бар'єра, що відділяє демократичну Європу від авторитарної *росії*. З огляду на це, цілком органічно виглядали б надання Україні членства в НАТО, побудова з використанням її території і досвіду бойових дій міцної і стійкої системи колективної оборони, включення України до поясу протиповітряної і протиракетної оборони НАТО.

Дієвим спонукальним чинником для реформування економічного та безпекового секторів України стане надання їй статусу кандидата в члени ЄС, включно з висунутими умовами, проблемними питаннями, переліченими в опитувальнику ЄС і відповідях на нього українського Уряду. Ці реформи мають забезпечити набуття Україною таких властивостей, які характеризують її як гідного суб'єкта міжнародних відносин, бажаного учасника систем економічного співробітництва та колективної безпеки, надійним партнером, контрибутором «доданої вартості» та дають їй право розраховувати на відповідні економічні та безпекові зиски.

Для України важливо не втратити на етапі відновлення того потенціалу привабливості серед партнерів, якого вона набула під час самовідданого опору агресії.